THE HEBREW JOURNAL

דער אידישער זשורנאל

THE HEBREW JOURNAL,
PUBLISHED BY
JOURNAL PRESS, LIMITED
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
542 DUNDAS ST, WEST. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.

Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents

Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913

פוילענ׳ס בערישע טובות

די יורידישע קאמיסיע פונ׳ם פוילישען סענאט האט לעצטען דינסטאג מיט א מערהייט שטימען באשלאסען. אז דער געזעץ־פראיעקט אפצישאפען די צארישע באגרענעצונגען געגען אידען, וואס דער סיים האט שוין גוט־געהייסען, דארף רעווידירט ווערען איידער דער סענאט וועט עס קענען פון דאס ניי אויפנעמען.

דער דאזיגער באשלוס מיינט דאריבער, אז אפיציעל ווערט עס ארונטערגענומען פון דעם סענאט׳ס טאג־ארדנונג, און עס גייט איבער לויט א באשלוס, צו א נייער קאמיסיע, וואס וועט די פראגע פון דאס ניי שטודירען.

איז יעצט אינטערעסאנט נאכצופאלגען וואס עס קומט פאר ארום דער דאזיגער זאך. וואס איז געווען די הויפט־מענה געגען דעם געזעץ? אויף ווי וויט מען קען אורטיילען לויט די טעלעגראפישע באריכטען, האבען די געגנער פונ׳ם געזעץ־פראיעקט גע׳מענה׳ט, אז אזא זאך איז שעדליך פאר פוילענ׳ס אינטערעסען אין אויסלאנד. ווייל דאס קען אויסגעטייטשט ווערען, אז פוילען האט ביז איצט יא פראקטיצירט די צארישע געזעצען.

אזוי האט מען גע׳מענה׳ט פון דער סענאט־טריבונע, מען שרעקט זיך פאר אויסלאנד, אבער אין דער פרעסע שרייבט מען גאנץ אנדערש. אזוי שרייבט, למשל, דער ארגאן פון די נאציאנאל־דעמאקראטען, די גאזעטא „וואכעזוסקא": —

„דער באשלוס פון דעם סיים, אפצושאפען די צארישע געזעצען האט באדייט, אז די פוילישע רעגיערונג האט באשלאסען אפצושאפען דעם פאר־מעלען אנטיסעמיטיזם. עס איז אבער פאראן א געפאר, אז די רעגיערונג זאל נעהן נאך א שריט ווייטער און זאל געבען געוויסע גלייכבארעכטיגונג צו די אידישע בירגער. עס וואלט געדראעט, אז די אידען זאלען קריגען דאס רעכט זיך צו קאלאניזירען אויף די פאלעסער זומפען, און אז זיי זאלען קריגען אנדערע רעכט, וועלכע דער פוילישער אמבאסאדאר אין אמעריקע, מיסטר פוילפאוויטש, האט צוגעזאגט אין זיין קאנפערענץ מיט דעם פרעזי־דענט פון דער „אמעריקען דזשואיש קאמיטע". דה. סיירוס אדלער.

„דאס וואלט געווען א צו־הויכער פרייז". שרייבט די צייטונג, צוגע־בענדיג וויטיקע, אז די פארשפרעכונגען, וואס דער פוילישער אמבאסאדאר אין אמעריקע האט געמאכט, האבען געבראכט נוצליכע רעזולטאטען פאר דער פוילישער דיפלאמאטיע בעת דער לעצטער זיצונג פון דער פעלקער ליגע, וואו דייטשלאנד האט אריינגעבראכט א קלאגע געגען פוילענ׳ס באר־האנדלונג פון די נאציאנאלע מינערעטעטן. אבער די פארשפרעכונגען פון „פוילפאוויטש׳ן אין אמעריקע האבען איבערגעשריבען די אינטערעסען פון „פוילישען פאלק".

און אזוי לאזט מען ארויס די קאץ פון זאק. און מען דערציילט דער־ווייל וועגען די בערישע טובות, וואס מען האט געוואלט טאן, כל זמן מען האט אונז געדארפט האבען.

אין דער פאליטיק דערלויבט מען אלעס, און אז מען האט געדארפט דערשטיקען די אידישע שטימע אין זשענעווא, האט מען אונז געטאן די בערישע טובה פון פארשפרעכונגען, דארף מען עס ניט מער, רעדט מען מיט אונז אפענע רייד.

פאר די וואס זוכען עטיק און מאראל אין דער פאליטיק, וועט דאס זיין א נייע אנטווישונג. די אבער, וואס ווייסען שוין פון לאנג, אז אין די פאלי־טישע באציאונגען הערשט נאר איין פרינציפ. דער פרינציפ פון מאכט, פון „כל דאלים גבר". די וועלען אנטווישט ניט ווערען, אפילו פון פוילענ׳ס יעצטיגער האנדלונג.

די איינציגע אנטווישונג איז נאר, וואס די פוילישע אידען גופא לאזען זיך אזוי פיעל מאל אפנארען, אפילו מיט דעם געזעץ־פראיעקט האט דאך שוין פוילען עטליכע מאל אפגענארט.

די קאטוילישע רעליגיע אז דאס געזעץ

אין מאנטרעאל קומט איצט פאר א וויכטיגער פראצעס. עס האנדעלט זיך וועגען א ביגאמיע קיים וואו א געוויסער אלפאנזא סימארד, א פראנצויז ווערט באשולדיגט אין ביגאמיע.

זענען אייגענטליך אזעלכע פאלען שוין קיין נאוויגע ניט, אבער וויל דער פאל מיט אלפאנזע סימארד איז אן אויסנאמס־פאל, דאריבער לויגט זיך צו אפשטעלען זיך אויף דעם. ווארים דא האנדעלט זיך ניט כלומר וועגען סימארד׳ס פארברעכען, נאר וועגען דער מאכט וואס די קאטוילישע רעלי־גיע פארמאגט אין יענער פראווינץ — א מאכט וועלכע פארמעסט זיך אפילו געגען אן אנטשיידונג פון דער העכסטער יורידישער אינסטאנץ אין דער ברי־טישער אימפעריע, דער פריווי קאנסיל.

די קאטוילישע רעליגיע לויטעט אז א הייראט וואס ווערט דורכגע־פירט פון ניט קיין קאטוילישען גייסטליכען צווישען א קאטוילישען מאן און א קאטוילישער פרוי, איז קיין הייראט ניט, און די רעליגיע באטראכט ביידע פארהייראטע מענשען אלס ניט פארהייראט. דער פריווי קאנסיל אבער האט, מיט א פאר יאר צוריק ארויסגעגעבען אן אנטשיידונג אז אזעלכע הייראטען דארפען — פון א געזעצליכען שטאנדפונקט יא באטראכט ווערען אלס לע־גאל און בינדענד.

אלזו, פרעגט זיך, וועמענס מאכט איז שטארקער — די מאכט פון דער קאטוילישער רעליגיע, אדער די מאכט פון דעם פריווי קאנסיל?

די דאזיגע פראגע איז לעצטע וואך ארויפגעשוואומען ביי דעם ביגא־מיע פראצעס פון אלפאנזע סימארד. אין 1925 האט סימארד (וועלכער איז אליין א קאטוילוק) געהייראט א קאטוילישע מיידעל. די הייראטס־צערעמא־ניע איז אבער דורכגעפירט געווארען פון א פראטעסטאנטישען גייסטליכען אין ניט פון א קאטוילישען. שפעטער האט די קאטוילישע קירך אויפגעלייזט זייער הייראט אין סימארד האט אין 1929 ווידער געהייראט.

איצט ווערט ער גע׳משפט אויף א קלאגע פון ביגאמיע, ווייל דאס געזעץ אנערקענט ניט די קירכליכע אויפלייזונג פון סימארד׳ס ערשטער הייראט. בעת סימארד פארטיידיגט זיך דערמיט אז ער האט דאס צווייטע מאל געהייראט בלויז דאמאלסט, ווען ער איז פון זיין ערשטער הייראט באר־פרייט געווארען דורך דער קאטוילישער קירך.

סימארד׳ס פארטיידיגונגס־לאיער האט ביים פראצעס פארארזאכט א היבשע סענסאציע ווען ער האט געטשעלענדישט די אנטשיידונג פון דעם פריווי קאנסיל. דער לאיער טענה׳ט אז אין קוויבעק דארף זיין גילטיג בלויז די מאכט פון דער קאטוילישער רעליגיע און ניט פון דעם פריווי קאנסיל, און אויף דעם דאזיגן גרונט פאדערט ער די באפרייאונג פון זיין קליענט.

דאס געריכט האט דערווייל נאך ניט געזאגט איר ווארט וועגען דעם ענין, און עס איז דאריבער נוצלאז צו דיסקוטירען די מעכטיגקייט פון דער קאטוילישער רעליגיע אין דער קוויבעקער פראווינץ. אבער אפילו דער „טשעלענדיש" גופא איז אויך געגנוג כאראקטעריסטיש פאר דער שטארקייט פון דער קאטוילישער רעליגיע — פארמעסטענדיג זיך אפילו געגען דעם פריווי קאנסיל.

פון וואנען זענען טאקע געקומען די אמעריקאנער אינדיאנער?

נייע אויסגראבונגען וואס ווארפען א ליכט אויף דער אינטערעסאנטער פראגע.

פון וואנען זענען געקומען די „ער־שטע אמעריקאנער", די אינדיאנער וואס האבען זיך באוועגט אין אט דעם גרויסען קאנטינענט? איז א פראגע מיט וועל־כער עס אינטערעסירט זיך די וויסענ־שאפט שוין א שעהנע פאר יאהרען, אזוי שנעל ווי דער ווייסער מענש האט דער־זעהן דעם קופער־הויטיגען אינדיאנער, וואס האט פריי ארומגעוואנדערט איבער די ברייטע פעלדער און זיך געיאגט נאך יאגד אין די וועלדער פון דעם וואס מיר רופען יעצט נארד און זיד אמעריקא. האט ער געוואלט וויסען וועד ער איז, פון וואנען ער שטאמט אפ?

און באמת, דער אמעריקאנער קאנ־טינענט איז פון אלע זייטען אפגעשניטען פון דער איבעריגער וועלט מיט ברייטע און טיעפע ימים. פון וואנען זשע האט זיך פארט געגומען דער קופער־הויטיגער אינדיאנער, וועמען דער ווייסער מענש האט שוין דא געפונען? פון וואנען איז ער געקומען? ווען און ווי אזוי איז ער געקומען קיין אמעריקא? דאס זענען אלץ פראגען אויף וועלכע די וויסענשאפט זוכט צו געפינען אן ענטפער. האט מען שוין געגראבען אין פארשידענע געגענדען, האט מען שוין אויסגעפארשט און שטו־דירט אלטע רואינען, קברים און וואס ניט, צו דערגעהן דעם סוד פון וואנען דער „אמת׳ער אמעריקאנער" שטאמט אפ, און ווי עס ווייזט אויס, וועט אונז מיט דער צייט געלינגען פעסטצושטעלען זיין אפ־שטאמונג.

איין טעאריע, וועלכע לייגט זיך גאנץ גוט אויפ׳ן שכל, און אויף וועלכער די וויסענשאפט ארבייט שוין א לענגערע צייט, איז די טעאריע, אז דער אינדי־אנער איז אריינגעקומען אהער אין לאנד פון אזיע. עס זאל הייסען, אז אמאל, מיט טויזענטער יאהרען צוריק, איז דער אמעריקאנער קאנטינענט געווען פארבונ־דען מיט דעם אזיאטישען יס־ברעג, דורך א פאס לאנד, רגעיע אין דער געגענט פון דעם ביירינג דורכגאנג, וואס געפינט זיך צווישען סיביר און אלאסקא. אז דער ערשטע מענשען וואס האבען אויף אזא אופן דערבייכט אמעריקא, זענען געווען די וואנדערענדע שבטים אין סיביר.

זיי האבען זיך דאס אהער אריבער־געכאפט, זיך דא באזעצט און זיך דא אנטוויקעלט. לייגט זיך דאס, ווי געזאגט, אויפ׳ן שכל, אבער דאס איז פאר דער ווייסענשאפט ניט גענוג, זי וויל האבען באווייזן, אונבאשטרייטבארע באווייזן, אז דאס איז אזוי. און באווייזן פון פאר טויזענטער יאהרען איז ניט אימער אזוי לייכט צו געפינען. זיי האבען א טבע צו זיין גראדע ניט דארט וואו מען זוכט זיי און ביז מען שטויסט זיך אן אויפ׳ן ריכטיגען פלאץ, נעהמט אפט זעהר א לאנגע צייט. פונדעסטוועגען גיט די ווי־סענשאפט ניט אויף איהר ארבייט. זי פיהרט גאנץ אפט דורך פארשידענע אויס־גראבונגען און די געגענטען וואו עס איז דא א האפנונג אנצושטויסען זיך אויף באווייזן וואס קאנען באשטעטיגען אדער אפלייקענען די טעאריע.

און וועגען אזא אויסגראבונג, וואס בריינגט אונז נעהענטער צו דער באשטע־טיגונג פון דער טעאריע, אז די ערשטע אמעריקאנער זענען טאקע געקומען פון אזיע לייענען מיר אין דעם „זונטאג לע־דזשער".

די אויסגראבונגען זענען געמאכט געווארען פון דעם יונגען הענרי ב. קא־לינס, א בארימטער ארכעאלאג, וואס האט זיינע אויסגראבונגען אנגעפירט אונ־טער דער אויפזיכט פון דעם סמיטה־סאניען אינסטיטוט אויף דעם אינזעל סט. לאורענס.

דער אינזעל סט. לאורענס געפינט זיך עטוואס זיד פון דעם ביירינג דורכ־גאנג, ארום 40 מייל פון דעם סיבירער ברעג און ארום 100 מייל פון דעם אלאס־קער ברעג. אינגאנצען איז דאס אינזעל ארום א 100 מייל די לענג און דא האט זיך קאלינס אנגעשטויסען אויף באוויזען, וואס ער און אנדערע מיט איהם גלויבען, באשטעטיגען די אויבענדערמאנטע טעא־ריע.

נאך אין 1926 האבען דר. הארדליקא, פון סמיטהסאניען אינסטיטוט און דר. דזשענעס, פון קאנאדער נאציאנאלען מוזעאום, אנטדעקט סמנים פון אן עסקי־מאסישער קולטור, פון וועלכער מען האט נאך ביז דאן ניט געוואוסט און גלויבענ־דיג אז אין יענע געגענטען קאן מען זיך מעגליך אנשטויסען אויף זערך אינטערע־סאנטע זאכען, האט מען אהין אוועקגע־שיקט דעם יונגען קאלינס.

די ערשטע צוויי מוזערען האט קא־לינס געמאכט געווענהנליכען פארשרים, אנטדעקענדיג דא און דארט געוויסע מא־טעריאלען וואס באריכטערען אונזער ווי־סען וועגען דעם לעבען פון די עסקימא־סישע שבטים. אבער אין דריטען זומער, דעם זומער פון 1930, האט ער זיך אנ־געשטויסען דורך א צופאל אויף דעם סט. לאורענס אינזעל.

ער האט דארט, נעמליך, געפונען אין דער ערד קעפלאך פון הארפונען, די שפי־זען מיט וועלכע מען יאגט זיך נאך וואלי־פיש, נעמאכט פון ביין. זיי זענען אבער ניט געווען עהנליך צו די הארפון קעפ־לאך מיט וועלכע עס באנוצען זיך יעצט די עסקימאסען, זיי זענען פון א נאך פריהער פעריאדע און פיעל עהנליכער צו די, מיט וועלכע די פריהער אזיאטישע יענער האבען זיך באנוצט. איהם איז אויך געלונגען צו אויסגראבען זעהר א סך פארשטיינערטע ביינער פון מענשען און חיות. וועלכע האבען זיך געפונען טיעף אין דער ערד באדעקט מיט גרויסע פלאכטעס זאמד און ערד און וועלכע עס האבען זיך געפונען צווייגעלאך און בלע־טער פון „רעדוואור". אזעלכע גרויסע בוימער פון רויטליכען האלץ, וואס וואקס סען געוועהנליך אין קאליפארניא און אנ־דערע טראפישע געגענדען.

די סמנים פון דיעזע בוימער זענען שוין לאנג געווען געווארען סיי אין אלאסקא און סיי אין סיביר, וויל מען גלייבט, אז עס איז געווען א צייט וועז דעם גאנצען אמעריקאנער קאנטינענט. און דאס וואס מען האט עס געפונען אויפ׳ן סט לאורענס אינזעל, באווייזט אז אמאל זענען אמעריקא און אזיע געווען פארבונדען דורך א פאס ערד און די וואנ־דערענדע שבטים פון אזיע זענען אזוי ארום אריבערגעקומען קיין אמעריקא.

פונ׳ם אידישען לעבען אין בעלגיע

(א בריעף פון אנטווערפען.)
פון י. פוס.

אינ׳ם עקאנאמישען לעבען פון בעל־גישען אידענטום קומט פאר די טעג ממש אן איבערקערעניש.

אנשטאט די ביז איצטיגע אידישע פרנסות, דעם דיאמאנט־מסחר און פראָ־דוקציע אין אנטווערפען און דער אויסאר־בייטונג פון בייטעלאך אין בריסעל — נעמען זיך איצט די בעלגישע אידען צו כל מיני ארבייטען און געשעפטען, וואס זענען ביז׳ן היינטיגען טאג איינגעשטאנען בלויז אין ניט־אידישע הענט.

די נייע אידישע פרנסות ברענגען צו א אויסשפרייטונג פון אידישען ישוב אין א גאנצער רייע שטעדט און שטעדט־לאך, וואו עס האט זיך ביז איצט קיין איין איד נישט געפונען. די נייע אידישע תושבים ארדנען זיך דא איין נישקשה׳־דיג. עס טרעפען אפילו פאלען, וועו אי־דישע יונגעלייט אסימילירען זיך אין גאנ־צען צו דער ארטיגער באפעלקערונג און זייענדיג עטליכע יאהרען אין דער ניט־אידישער סביבה אין א הארציגער באצי־הונג מיט זיינע ניט־אידישע שכנים און חברים. אפגעריסען פון דער אידישער געזעלשאפט, האבען זיי חתונה מיט כריסטליכע פרויען און רייסען איבער זיי־ערע באציאהונגען מיט דעם אידענטום.

די צאל פון אזעלכע תינוקות שנשבו איז, ווייזט אויס, א גאנץ באדייטענדע אין בעלגיע. דורך צופעליגע אידישע וואיא־זשארען ווערען זיי אנטדעקט. אפטמאל דורך נייע אימיגראנטען, וועמען דער גורל פארוואהרפט אין די פארלוירענע בעלגישע שטעדטלאך.

א דאנק דעם צוואוואוסט פון דער אי־דישער באפעלקערונג און די דאזיגע „אי־דישע אינזלען" הויבט זיך אן ביסלאנ־וויין א אידיש געזעלשאפטליך לעבען און אזוי שאפען זיך נייע זאמעל־פונקטען פאר אידישער אימיגראציע אין בעלגיע.

שטארקט פארשפרייט האט זיך לעצ־טענס די פדעלייריי און מארק־פארעריי. ביי די בעלגישע אידען. היינט צו טאג איז ניט פאראן קיין יריד אדער מארק־טאג אין פארווארפענסטען בעלגישען שטער־טעל. וואו מען זאל ניט באגעגענען א היימיש אידיש פנים. די אידישע מארק־פארער זענען אפילו אראנגיזירט אין אן אייגענעם פראפעסיאנעלען פאראיין און האלטען זיך שטאל און אייזען, ביי זייער שווערער אבער רעלאטיוו זיכערער פרנסה — בפרט אין דער איצטיגער צייט פון אלגעמיינעם קריזיס.

אויך די צאל אידישע קוילען־גרעבער האט זיך לעצטענס פארגרעסערט, דער אי־דישער ארבייטער קומענדיג אין קוילען־מיין אין דער געגענט פון ליסבורג אדער שארלרואה האט ער שוין עטליכע יאהר פריהער מיטגעמאכט אלע שבעה מדירי־ניהנום אלס שווארצער ארבייטער אדער אפילו אלס ריאמאנטען־ארבייטער און אזוי ארום שרעקט ער זיך ניט מעהר ווי אמאל פאר דעם קוילען־גרוב. פאראן היינטיגע צייטען אין שארלרואה אידישע קוילען־מיינערס ספעציאליסטען, מיט א פאכמע־נישער אויסבילדונג און לאנג־יעריגער דער־פארונג אין דער פראדוקציע פון די „שווארצע דיאמאנטען", וועלכע זענען שטאלץ אויף זייער נייע ארבייט צו דער אר־בעט אופן ניט בייטעמען זייער ארבייט צו וועלכער זיי זענען צוגעוואוינט און פאר־וועלכער זיי זענען באקומען אויך לרוב ניט שלעכט באצאהלט — אנטקעגען אנדערע ארבייטען אין פאבריקען.

די אידישע קוילען־מיינערס און שווער־אינדוסטריי־ארבייטער זענען צום גרעסטען טייל איינגעקומען קיין בעלגיע פון דייטשען רוהר־געביט, האבענדיג הינטער זיך אן ארבייטס־ערפאהרונג. דערפאר האבען זיי מעהר אויסדוייער ביי דער אר־בייט, צוגעצאפטס צו די לעבענס־באדינגונגען פונ׳ם אינדוסטריי־ארבייט און פארלאזען דארלבער ניט אזוי גיך זייער ארבייטס־פלאץ. צוליעב דעם שאפען די אידישער ארבייטער אין דעם בעלגישען אינדוסטריי־געביט א באזיס פאר נייע פראדוקטיוויע אידישע ישובים.

עס הערשט אבער אין די אלע מקומות א גרויסער מאנגעל אין אינטעלעקטועלע כוחות. נאר זעלטען באקומט מען צו זעהן א אידישע צייטונג, און אפט גייען אויעך יאהרען איידער עס אנטוויקעלט זיך דא וואס עס איז ניט געזעלשאפטליך לעבען.

די נייע אידישע ישובים אין בעלגיע האבען אין איצטיגען מאמענט אזש צוויי צענטרען: דאס זענען די שטעדט לייעזש און שארלרואה — וואו עס געפינען זיך שוין די נויטיגע אידישע אינסטיטוציעס אפילו מיט די פארשידענע פארטייען, פונקט ווי אין פוילישען שטעדטעל.

א צייט לאנג האט דאס גאנצע „גע־זעלשאפטליכע לעבען אין די ארבייטער ישובים זיך אפגעשפילט אין די אזוי־גע־רופענע „קולטור פאראיינען". אבער זיין די „רויטע" האבען פארכאפט די דאזיגע אינסטיטוציעס האט זיך דער פשוט׳ער ארבייטער אפגעקערט פון דעם פאראיין, וואס איז פאר איהם געווען דער איינציגער ארט, וואו מען האט געהערט א „אידישען וואר", אדער א גרוס פון דער אלטער היים. א סך האבען זיך בכלל איזאלירט פון דער אידישער געזעלשאפט. די מעהר אנטשלאסענע און אקטיווערע כוחות האב־בען געליינט דעם גרונד־שטיין פאר אנ־דערע אינסטיטוציעס און פאראיינען, וועלכע האבען זיך ערשט ריכטיג פאנאנ־דערגעבליהט מיט דעם אנקומען פון נייע חברים — פון געווענדענע אנטווערפענער דיאמאנטען־ארבייטער.

צוליעב דעם מורא׳דיגען קריזיס אין דער דיאמאנטען־אינדוסטריע האט דער אינטערנאציאנאלער סינדיקאט פון די דיא־מאנטען־סוחרים און פאבריקאנטען באַ־שלאסען דורכצופירען א באגרעניצונג פון דער פראדוקציע אויף פופציג פראצענט. פאר דעם אידישען אנטווערפען באטייט דער דאזיגער באשלוס א פארבאט צו אר־בייטען אין משך פון דריי חדשים פון קו־מענדען האלבען יאהר.

שוין אפגערעדט דערפון, וואס הונ־דערטער אידישע משפחות הונגערען שוין זייט׳חדשים און קענען ניט געפינען קיין אנדערען מקור פרנסה אויסער דעם „שטיינדעל" — וועט דאס געצווונגענגען אן אויפגעדר־כה אין דער בעלגישער ווירטשאפט.

די נויט אינ׳ם אידישען אנטווערפען האט אויך געבראכט צו אן אנחויב פון צו־זאמען־ארבייט צווישען ביידע הינע קהלות „שומרי־הדת" און „מחזיקי־הדת", וועל־כע פלעגען זיך יאהרען לאנג איינע די אנ־דערע באקעמפען. איצט האבען די ביי־דע קהלות געשאפען א בשותפות׳דיגען קאמיטעט צו באזאָרגען די נויטבאדערפ־טיגע אידישע באפעלקערונג מיט בילגיע מצות אויף פסח.

די לאגע אין אנטווערפען וועט אבער מוזען ברענגען צו נאך גרעסערע אנ־שטרענגונגען מיצד די געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס. דען מיט בלויזע צדקה לפי שעה וועט מען די לאגע ניט ענדערען.

דערווייל איז שטארק די טענדענץ ביים געזעצגעבענדען אידישען דיאמאנטאר־בייטער אין סוחר: ארויס אויף דער פראַ־ווינץ — אריין אין דער בעלגישער אינ־דוסטריע — בויען א פראדוקטיוויען אידי־שען ישוב.

(„איטא".)

הייסלאזע

((פון מיין סעריע „אין צייטען פינסטערע און ביינזע")
פון א. י. גאלדשמידט

והיית משגע ממראה
עינך אשר תראה.
(דברים כ״ח,ל״ד).

דער טאג איז געווען א פיינליך־הייר־סער און א שטיקענדיגער. די חמוז׳דיגע זון האט מיט אכזריות׳דיגער תאוה גלייך געברענט־גע׳שרפה׳ס איז די לויטערע בלויקייט פון הימעל, אי דיי זאפטיג־פריי־שע גרינקייט פון דער ערד, אי די טוב־קעלע גרויקייט פון דער שטיינערנער שטאדט.

די גליקליכערע לעבעדיגע ברואים האבען זיך פון דער העלישער היץ ערגעץ טעריאלען וואס באריכטערען אונזער ווי־סען וועגען דעם לעבען פון די עסקימא־סישע שבטים. אבער אין דריטען זומער, דעם זומער פון 1930, האט ער זיך אנ־געשטויסען דורך א צופאל אויף דעם סט. לאורענס אינזעל.

ער האט דארט, נעמליך, געפונען אין דער ערד קעפלאך פון הארפונען, די שפי־זען מיט וועלכע מען יאגט זיך נאך וואלי־פיש, נעמאכט פון ביין. זיי זענען אבער ניט געווען עהנליך צו די הארפון קעפ־לאך מיט וועלכע עס באנוצען זיך יעצט די עסקימאסען, זיי זענען פון א נאך פריהער פעריאדע און פיעל עהנליכער צו די, מיט וועלכע די פריהער אזיאטישע יענער האבען זיך באנוצט. איהם איז אויך געלונגען צו אויסגראבען זעהר א סך פארשטיינערטע ביינער פון מענשען און חיות. וועלכע האבען זיך געפונען טיעף אין דער ערד באדעקט מיט גרויסע פלאכטעס זאמד און ערד און וועלכע עס האבען זיך געפונען צווייגעלאך און בלע־טער פון „רעדוואור". אזעלכע גרויסע בוימער פון רויטליכען האלץ, וואס וואקס סען געוועהנליך אין קאליפארניא און אנ־דערע טראפישע געגענדען.

די סמנים פון דיעזע בוימער זענען שוין לאנג געווען געווארען סיי אין אלאסקא און סיי אין סיביר, וויל מען גלייבט, אז עס איז געווען א צייט וועז דעם גאנצען אמעריקאנער קאנטינענט. און דאס וואס מען האט עס געפונען אויפ׳ן סט לאורענס אינזעל, באווייזט אז אמאל זענען אמעריקא און אזיע געווען פארבונדען דורך א פאס ערד און די וואנ־דערענדע שבטים פון אזיע זענען אזוי ארום אריבערגעקומען קיין אמעריקא.

די קאטוילישע רעליגיע אז דאס געזעץ

אין מאנטרעאל קומט איצט פאר א וויכטיגער פראצעס. עס האנדעלט זיך וועגען א ביגאמיע קיים וואו א געוויסער אלפאנזא סימארד, א פראנצויז ווערט באשולדיגט אין ביגאמיע.

זענען אייגענטליך אזעלכע פאלען שוין קיין נאוויגע ניט, אבער וויל דער פאל מיט אלפאנזע סימארד איז אן אויסנאמס־פאל, דאריבער לויגט זיך צו אפשטעלען זיך אויף דעם. ווארים דא האנדעלט זיך ניט כלומר וועגען סימארד׳ס פארברעכען, נאר וועגען דער מאכט וואס די קאטוילישע רעלי־גיע פארמאגט אין יענער פראווינץ — א מאכט וועלכע פארמעסט זיך אפילו געגען אן אנטשיידונג פון דער העכסטער יורידישער אינסטאנץ אין דער ברי־טישער אימפעריע, דער פריווי קאנסיל.

די קאטוילישע רעליגיע לויטעט אז א הייראט וואס ווערט דורכגע־פירט פון ניט קיין קאטוילישען גייסטליכען צווישען א קאטוילישען מאן און א קאטוילישער פרוי, איז קיין הייראט ניט, און די רעליגיע באטראכט ביידע פארהייראטע מענשען אלס ניט פארהייראט. דער פריווי קאנסיל אבער האט, מיט א פאר יאר צוריק ארויסגעגעבען אן אנטשיידונג אז אזעלכע הייראטען דארפען — פון א געזעצליכען שטאנדפונקט יא באטראכט ווערען אלס לע־גאל און בינדענד.

אלזו, פרעגט זיך, וועמענס מאכט איז שטארקער — די מאכט פון דער קאטוילישער רעליגיע, אדער די מאכט פון דעם פריווי קאנסיל?

די דאזיגע פראגע איז לעצטע וואך ארויפגעשוואומען ביי דעם ביגא־מיע פראצעס פון אלפאנזע סימארד. אין 1925 האט סימארד (וועלכער איז אליין א קאטוילוק) געהייראט א קאטוילישע מיידעל. די הייראטס־צערעמא־ניע איז אבער דורכגעפירט געווארען פון א פראטעסטאנטישען גייסטליכען אין ניט פון א קאטוילישען. שפעטער האט די קאטוילישע קירך אויפגעלייזט זייער הייראט אין סימארד אין 1929 ווידער געהייראט.

איצט ווערט ער גע׳משפט אויף א קלאגע פון ביגאמיע, ווייל דאס געזעץ אנערקענט ניט די קירכליכע אויפלייזונג פון סימארד׳ס ערשטער הייראט. בעת סימארד פארטיידיגט זיך דערמיט אז ער האט דאס צווייטע מאל געהייראט בלויז דאמאלסט, ווען ער איז פון זיין ערשטער הייראט באַ־פרייט געווארען דורך דער קאטוילישער קירך.

סימארד׳ס פארטיידיגונגס־לאיער האט ביים פראצעס פארארזאכט א היבשע סענסאציע ווען ער האט געטשעלענדישט די אנטשיידונג פון דעם פריווי קאנסיל. דער לאיער טענה׳ט אז אין קוויבעק דארף זיין גילטיג בלויז די מאכט פון דער קאטוילישער רעליגיע און ניט פון דעם פריווי קאנסיל, און אויף דעם דאזיגן גרונט פאדערט ער די באפרייאונג פון זיין קליענט.

דאס געריכט האט דערווייל נאך ניט געזאגט איר ווארט וועגען דעם ענין, און עס איז דאריבער נוצלאז צו דיסקוטירען די מעכטיגקייט פון דער קאטוילישער רעליגיע אין דער קוויבעקער פראווינץ. אבער אפילו דער „טשעלענדיש" גופא איז אויך געגנוג כאראקטעריסטיש פאר דער שטארקייט פון דער קאטוילישער רעליגיע — פארמעסטענדיג זיך אפילו געגען דעם פריווי קאנסיל.

בערנארד שאו׳ס אן ענ

דער באריטער שרייבער, שאו, איז א לאנגע צייט פארבאלג רען פון א יונגען דראמאטורג, האט איהם געוואלט פארלעזען דראמע. ענדליך האט שאו איינגע

ווען דער יונגער דראמאטו אפגעלייענט א האלבען אקט, הא נארד שאו איהם אונטערגעבראכ די פאלגענדע ווערטער:

— ביטע, עפענט אויף דאס פס

— וואס? איהר ווייט, א שכן זאל אויך הערען? — הא שרייבער געפרעגט איבעראשט.

— דאס ניט — האט בערנא געענטפערט — אבער איך בין גע צו שלאפען ביי אן אפענעם פענס

פארוואס ער דארף ברי

ווייב: — פארוואס טוסטו נע ברילען ווען איך רייד צו דיר

מאן: — ווייל אז איך דערה „לשון" ווערט מיר פינסטער אויגען.